
ORTA ÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN COĞRAFYA DERSLERİNE KARŞI TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ERZURUM ÖRNEĞİ

Yard.Doç.Dr. Serhat ZAMAN*
Arş.Gör. Ogün COŞKUN**

ÖZET

Bu çalışma, Erzurum'daki Orta öğretim öğrencilerinin coğrafya derslerine karşı tutumlarını ve bu tutumların çeşitli dağılımlarını belirlemeyi amaçlamaktadır.

İl merkezinde yer alan 6 farklı orta öğretim kurumunda, 316'sı erkek 196'sı kız olmak üzere, toplam 512 öğrenciye uygulanan tutum ölçeğinden elde edilen bulgulara dayanarak; öğrencilerin genel olarak coğrafya derslerine karşı olumlu tutumlara sahip oldukları görülmüş, ancak bu tutumlarda bazı farklılaşmalara da rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Coğrafya Eğitimi, Tutum, Coğrafya, Orta öğretim Coğrafya Dersleri.*

* Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı

** Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı

ABSTRACT

This study aims to determine the attitudes of the high school students in Erzurum towards the geography courses and the distribution of these attitudes.

According to the data collected from the attitude questionnaire applied to 512, 316 male and 196 female, students in 6 different high schools in Erzurum, it was seen that students generally have positive attitudes towards the geography courses; however, some differentiations were also found among these attitudes.

Keywords: *Geography Education, Attitude, Geography, High School Geography Courses.*

ORTA ÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN COĞRAFYA DERSLERİNE KARŞI TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ERZURUM ÖRNEĞİ

*A Research On The Attitudes Of High School Students Towards Geography
Courses: The Erzurum Sample*

1. GİRİŞ

Orta öğretim öğrencilerinin coğrafya derslerine karşı tutumlarını araştırmayı amaçlayan bu çalışmaya, coğrafya dersleri ve tutum (İng:attitude) kavramlarını, belli hedefleri ve özellikleri çerçevesinde açıklayarak başlamak uygun olacaktır.

Bireyin çevresindeki olgu veya nesnelere karşı sahip olduğu tepki eğilimini ifade eden (İnceoğlu,2000:1) tutumlarla ilgili pek çok tanımlama yapılmıştır. Tutumlar, bireyin eşya, kişi, fikir, grup veya kurumları kabul ya da reddetmesine yönelik bir çeşit hazır oluş hali (Özgüven,1999:27) şeklinde açıklanabileceği gibi, bireyi davranış göstermeye hazırlayan eğilimler (Başaran,2000:236) şeklinde de tanımlanabilmektedir.

Eldeki araştırmanın literatür tarama sürecinde, konu ile ilgili yayınlar gözden geçirilmeye çalışılmıştır. Bu tür çalışmalarda bulunan araştırmacılardan biri olan Gerber, bir çalışmada Avustralya'da toplumun farklı kesimlerinden bireylerin coğrafyaya karşı olan tutumlarını belirlemeyi amaçlamış ve genel olarak bu ilme karşı tutumların olumlu olduğunu saptamıştır (2001:238). Demirkaya ve Arıbaş, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği üçüncü sınıf öğrencilerinin coğrafya dersine yönelik tutumlarını belirlemeye çalıştıkları araştırmalarında; genel olarak coğrafyaya karşı olumlu bir tutumun oluştuğunu ve bu tutumların, öğrencilerin I.Öğretim ya da II. Öğretimde okumalarına göre de farklılaştığını tespit etmişlerdir (2004:186). Alım ve Doğanay ise Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı 1.sınıf öğrencilerinin profilleri ile akademik başarılarını karşılaştırdıkları çalışmalarında, 1.sınıf öğrencilerinin coğrafyaya karşı tutumlarını da belirlemeye çalışmışlardır (2002:70). Tutumların belirlenmesini hedefleyen benzer çalışmaların sayısını arttırmak mümkündür, ancak eldeki çalışmanın, orta öğretim kurumlarındaki coğrafya derslerine karşı tutumları araştırmaya yönelik olduğu hatırlanırsa, burada

*Orta Öğretim Öğrencilerinin Coğrafya Derslerine Karşı Tutumları Üzerine Bir Araştırma:
Erzurum Örneği*

tutumlar ile öğrenme süreci arasındaki ilişkinin sınırlarını belirlemek yerinde olacaktır.

Tutumlar, öğrenme sürecinin özellikle giriş basamağında daha fazla etkili olmakta, diğer bir deyişle bir dersin başlangıç noktasında daha fazla önem kazanmaktadırlar. Bu açıdan, tutumlarla hazırbulunuşluk kavramını ilişkilendirmek mümkündür. *Bireyin eğitim pazarına getirdiklerinin tamamı* (Ertürk,1975:91) şeklinde tanımlanan hazırbulunuşluk, olumlu anlamda ne kadar fazlaysa, öğrenme düzeyinin de o kadar yüksek olacağı kabul edilmektedir. Bu noktada öğrencinin sınıfa getirmesi beklenen olumlu özellikler sadece bilişsel yapılardan ibaret değildir. Etkin bir öğretim faaliyeti için, öğrenciden bazı olumlu duyuşsal yapıları da beraberinde getirmesi beklenir.

Tutumların karmaşık yapıları olduğu bilinen bir gerçektir. Zihinsel, duyuşsal ve davranışsal öğelere sahip olan tutumların farklı boyutları da bulunmaktadır (İnceoğlu,2000:8). Herhangi bir nesne ya da olguya karşı tutumlar olumlu ya da olumsuz olabilmekte ve kişiden kişiye değişebilmektedir. Çünkü tutumların belirli yönleri vardır (İnceoğlu,2000:22). Bir ders esnasında, öğrenciyle öğretmen arasında bir bilgi alışverişi ya da iletişim faaliyetinin oluşması için, öğrencinin o sınıfa olumlu tutumlarla girmiş olması, kuşkusuz ki öğrenme etkinliğini kolaylaştıracaktır. Bunun aksi durumlarda, yani öğrencinin sınıfa olumsuz tutumlarla gelmesi halinde ise öğrencinin dersin hedeflerine ulaşması zorlaşmakta hatta kimi durumlarda imkânsızlaşmaktadır. Kısacası, pek çok eğitimcinin de üzerinde hemfikir olduğu bir nokta, öğrencinin ders kapsamındaki bilişsel hedeflere ulaşabilmesinde, o dersle ilgili olumlu tutumlara sahip olmasının önemli bir etken olduğudur.

Tutumlar ve başlıca özellikleri ile ilgili bu açıklamalardan sonra orta öğretim kurumlarındaki coğrafya derslerinin dağılımından bahsetmek uygun olacaktır. En kısa şekliyle, bir yeryüzü ilmi (Doğanay,2005:12) olarak tanımlanabilen coğrafya, ilk ve orta öğretim aşamalarında farklı ders isimleri ile programlardaki yerini almıştır. Bu araştırmaya konu olan orta öğretim coğrafya dersleri, 9. sınıf seviyesinde ortak genel kültür dersi kapsamında zorunlu, 10. ve 11.sınıf seviyelerinde ise bazı şubelerde (sosyal, eşit ağırlık vb.) alan dersi, bazılarında ise seçmeli ders olarak verilmektedir. Herhangi bir orta öğretim kurumundan mezun olan bir öğrenci en fazla 4 farklı coğrafya dersi alabilirken, değişik alanlara yöneldiği zaman ise en az 1 coğrafya dersi almış olmaktadır (Tablo 1). Turizm ve Çevre-İnsan gibi dersler ile öğrencilerin ilköğretim basamaklarında almış oldukları Sosyal Bilgiler derslerindeki coğrafya konularının

da buna dâhil edilmesiyle beraber, orta öğretim çağındaki öğrencilerin coğrafya derslerine karşı olumlu ya da olumsuz bazı tutumlara sahip olduğu genellemesine ulaşmak mümkündür.

Tablo 1: Orta Öğretim Coğrafya Dersleri

Dersin Adı	Sınıfı
Coğrafya	9.Sınıf
Türkiye Coğrafyası (Fiziki)	10.Sınıf
Ülkeler Coğrafyası	10. ve 11. Sınıf
Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	11.Sınıf

Kaynak: M.E. B. Lise Ders Programları

Etkili bir coğrafya eğitimi amacına ulaşılabilmesi için, öğrencilerde coğrafya derslerine karşı olumlu tutumlar geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun ön koşulu ise, mevcut durumda öğrencilerin coğrafya derslerine karşı nasıl tutumlara sahip olduklarının belirlenmesidir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, farklı boyutlara sahip, oldukça geniş bir kavram olan tutumları, her yönüyle tek bir araştırma dâhilinde incelemenin çok zor olması sebebiyle, bu araştırma içerisinde belirli bir sınırlandırma yapılmıştır. Buna göre; eldeki araştırmanın amacı “*Erzurum'daki orta öğretim öğrencilerinin coğrafya derslerine karşı tutumlarının yönünü saptamaktır*”. Bu genel amaca dayalı olarak, **araştırma çerçevesinde cevap aranacak bazı sorular ise şöyle belirlenmiştir:**

a)Öğrencilerin coğrafya derslerine karşı tutumlarında cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

b)Öğrencilerin coğrafya derslerine karşı tutumlarında okul türlerine göre anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

c)Öğrencilerin coğrafya derslerine karşı tutumlarında baba meslek türü ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

2.YÖNTEM

Bilimsel etkinlikler olayların betimlenmesi aşamasıyla başlamaktadır (Kaptan,1998:59). Buna dayanarak, araştırmanın amacı doğrultusunda, yöntem olarak betimleme yöntemi belirlenmiştir. Bu haliyle araştırma, durum tespitine dayalı bir çalışmadır.

*Orta Öğretim Öğrencilerinin Coğrafya Derslerine Karşı Tutumları Üzerine Bir Araştırma:
Erzurum Örneği*

Araştırma sahasındaki okulların ve öğrencilerin tamamına ulaşmanın zaman ve ekonomi yönünden zorluğu göz önüne alınarak; tesadüfi (random) örnekleme yoluyla altı farklı orta öğretim kurumu belirlenmiştir.

Araştırmanın örnekleme grubunu, 2005–2006 Eğitim–Öğretim yılında, Erzurum’daki 6 farklı orta öğretim kurumunda öğrenim gören 196’sı kız, 316’sı erkek, toplam 512 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırma sürecinde, *veri toplama aracı* olarak, Likert tipi 5’li ölçek kullanılmıştır. Tutum, ilgi ve yabancılaşma gibi unsurların ölçülmesini hedefleyen çalışmalarda, Likert tipi ölçekler, hatırlanacağı üzere sıkça kullanılmaktadır. Sönmez, bu tür araştırmalarda öncelikli olarak kullanılması gereken veri toplama aracının Likert tipi ölçekler olduğunu belirtmektedir (2005:164).

Öğrencilerin coğrafya ve coğrafya derslerine yönelik tutumlarının yönünü ve bazı değişkenlere bağlı olarak ortaya çıkabilecek çeşitli farklılaşmaları belirleme amacına uygun bir veri toplama aracı geliştirilmeye çalışılmıştır. Veri toplama aracı, üç alan uzmanının ortak çalışması ile dört eğitim bilimci uzmanın görüş ve değerlendirmelerine dayalı olarak, belli aşamalar çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu aşamaları kısaca şöyle özetlemek mümkündür:

- İlk olarak, yurtiçi ve yurtdışı kaynaklar mümkün olduğunca taranmış ve daha sonra tutumların ölçümüne yönelik kısa, net ve anlaşılır özellikteki çok sayıda madde sıralanmıştır.

- Bu şekilde sıralanan maddelerin, olumlu ya da olumsuz yönde olmasına ve derecelendirme sıfatları içermemesine dikkat edilmiştir. Bu aşamada, maddelerin Eğitim bilimci akademisyenlerin görüş ve değerlendirmeleri doğrultusunda düzenlenmesiyle bir taslak hazırlanmıştır.

- Hazırlanan bu taslak, iki Türk dili eğitimcisine gösterilmiş ve onların yönlendirmeleri doğrultusunda bazı maddeler, anlaşılabilirlik ve dilbilgisi özellikleri açısından, tekrar gözden geçirilerek şekillendirilmiştir.

- Oluşturulan veri toplama aracı, eksikliklerinin giderilebilmesi maksadıyla, bir ön deneme grubuna (pilot uygulama) uygulanmıştır. Aynı madde için birden fazla seçeneği işaretleyen ve pek çok maddeyi boş bırakan öğrencilerin kâğıtlarının değerlendirme dışı bırakılmasından sonra ön deneme grubundaki öğrenci sayısı 110 (31 kız, 79 erkek) olmuştur.

- 110 öğrenciye yapılan bu pilot uygulama verileri değerlendirilerek, gerekli değişiklik ve düzenlemeler yapılmış, böylece ölçme aracına son şekli verilmeye çalışılmıştır (9’u olumlu, 9’u olumsuz, toplam 18 madde, Tablo 2).

•Oluşturulan maddeler rasgele sıralanmış, güvenilirlik saptaması amacıyla Cronbach alpha¹ uygulanmıştır. Alpha değeri 0.70'in üzerinde (0.75) bulunarak, veri toplama aracının uygulanabilirliğine karar verilmiştir.

•Ayrıca, tüm uygulamalar esnasında, öğrencilerin verecekleri cevapların tarafsız olmasını sağlamak amacıyla, coğrafya öğretmenlerinin sınıfta bulunmamasına özellikle dikkat edilmiştir.

Araştırmada veri çözümleme teknikleri için SPSS 11.5 sürümü kullanılmış olup, analiz aşamasında, frekans, Independent Samples T-Test (Bağımsız T-Testi) ve One-Way Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) analiz yöntemleri kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak ise $p < 0.05$ belirlenmiştir.

Tablo 2: Veri toplama aracında kullanılan olumlu ve olumsuz maddeler

Maddeler	Yönü
Coğrafya derslerini seviyorum.	Olumlu
Coğrafya derslerinde dikkatimi toplamakta güçlük çekiyorum.	Olumsuz
Coğrafya derslerinde sınıf içi tartışmalara katılmaktan sıkılıyorum.	Olumsuz
Coğrafya derslerinde öğrendiğimiz konuların birçoğunun birbirini tamamladığını düşünürüm.	Olumlu
Okullarda coğrafya ve doğa kulüpleri kurulmalıdır.	Olumlu
Boş vakitlerimi değerlendirirken coğrafyaya ve coğrafi konulara yer vermem.	Olumsuz
Coğrafya derslerinde yapılacak yakın çevre gezilerine katılmaktan mutluluk duyarım.	Olumlu
Coğrafya derslerinde kullanılan sayısal ifadelerden sıkılıyorum.	Olumsuz
Coğrafya dersleri sayesinde güncel sorunların farkına vardığımı düşünürüm.	Olumlu
Coğrafya dersleri programdan kaldırılmalıdır.	Olumsuz
Coğrafya dersleri sayesinde yaşadığım ülkenin farklı özelliklerini tanıdığımı düşünürüm.	Olumlu
Televizyonda coğrafya konulu bir belgesel görünce kanalı değiştiririm.	Olumsuz
Fırsat buldukça kütüphanelere gidip coğrafya dersleriyle ilgili kaynakları okurum.	Olumlu
Coğrafya derslerine çalışmaktan sıkılıyorum.	Olumsuz
Coğrafya derslerinde kullanılan, grafik ve şekilleri yorumlamaktan sıkılıyorum.	Olumsuz
İleride coğrafyacı olmak ya da coğrafya ve doğa ile ilişkili bir meslekle ilgilenmek istiyorum.	Olumlu
Coğrafya derslerinde kullanılan haritalar yararsız araçlardır.	Olumsuz
Diğer sosyal gruba dersler içerisinde (Tarih, Felsefe vb.) Coğrafya dersleri bana daha gerçekçi (somut) gelir.	Olumlu

¹**Cronbach Alpha:** Likert tipi ölçme araçlarında kullanılması uygun olan bir güvenilirlik hesaplama yöntemidir. Hesaplanan güvenilirlik katsayısının 0.70 ve daha yüksek olması genel olarak yeterli görülür (Büyükoztürk, Ş., 2004:164-165).

Son olarak, bu araştırma; örneklem grubunun, Erzurum'daki orta öğretim öğrencilerini temsil ettiği ve geliştirilmiş olan veri toplama aracının amaca yönelik ve kullanılabilir olduğu varsayımlarına dayalı olarak, Erzurum'daki orta öğretim öğrencileri ve coğrafya dersleriyle sınırlı tutulmuştur.

3. BULGULAR VE YORUM

Yapılan uygulamalardan elde edilen verilerin inceleme ve analiz aşamasında, peş peşe anlamsız işaretlemelerin yapıldığı ya da pek çok maddenin boş bırakıldığı kâğıtlar tespit edilmiş ve bu şekildeki 34 kâğıt analiz dışı bırakılmıştır. Analiz sonrasında elde edilen bulgular ve bunların yorumlarını ise şu şekilde sıralamak mümkündür.

a) Öğrencilerin coğrafya derslerine karşı tutum puanlarının dağılışı ne yöndedir?

Bulguların yorumlanması yoluyla, öğrencilerin coğrafya derslerine yönelik tutumlarının genel durumu (görünümü) saptanmaya çalışılmıştır. Yöntem kısmında bahsedildiği üzere, çalışmada Likert tipi 5'li ölçek kullanılmıştır. Bu yolla toplanan verilerin yorumlanması esnasında, olumlu maddelerde Tamamen katılıyorum seçeneği için 5 puan, Katılıyorum seçeneği için 4 puan, Kısmen katılıyorum seçeneği için 3 puan, Katılmıyorum seçeneği için 2 puan ve Hiç katılmıyorum seçeneği için 1 puan verilmiş, olumsuz maddelerde ise bu puanlama tersten işletilmiştir (Kumar,2005:148-149). Buna göre, bir öğrencinin 18 madde için alabileceği en yüksek puan 90, en düşük puan 18 olacaktır. Buradan hareketle, uygulama sonunda elde edilen aritmetik ortalamanın 18'e yakın oluşu durumunda olumsuz, 90'a yakın oluşu durumundaysa olumlu yönde tutumların varlığını söz konusu etmek mümkündür. Ayrıca, yapılan uygulamalarda elde edilen en yüksek puan 86, en düşük puan ise 22 olmuştur. Bu ifadeler dayalı olarak çalışmanın genel verilerini incelemek yerinde olacaktır (Tablo 3).

Tablo 3: Öğrencilerin Coğrafya derslerine yönelik tutum puanlarının genel durumu

N	\bar{X}	SS	Min.Puan	Max.Puan
512	62.57	11.57	22	86

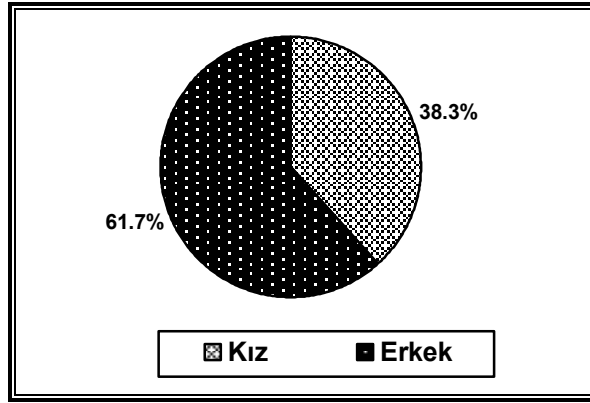
Tutum puanlarının dağılışı yönünü belirlemede, toplam puanların aritmetik ortalamasını kullanmak mümkündür. Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, öğrencilerin coğrafya derslerine yönelik tutum puanlarının aritmetik ortalaması, $\bar{X} = 62.57$ olmuştur. Alınan puanların aritmetik ortalamasının ($\bar{X} = 62.57$), veri

toplama aracından alınabilecek en düşük puan olan 18'den ziyade, alınabilecek en yüksek puan olan 90'a yakın oluşundan, öğrencilerin coğrafya derslerine yönelik tutumlarının olumlu yönde olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

b) Öğrencilerin coğrafya derslerine karşı tutum puanlarında, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

Örneklem grubu içerisinde bulunan öğrencilerin, 196'sı (%38.3) kız, 316'sı (%61.7) ise erkek öğrencidir (Şekil 2).

Öğrencilerin tutum puanlarının cinsiyetlerine göre farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla, Independent Samples T test² (Bağımsız T Testi) uygulanmıştır (Tablo 4).

Şekil 1: Öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı

Tablo 4: Öğrencilerin cinsiyete göre tutum puanlarını gösterir t testi sonuçları

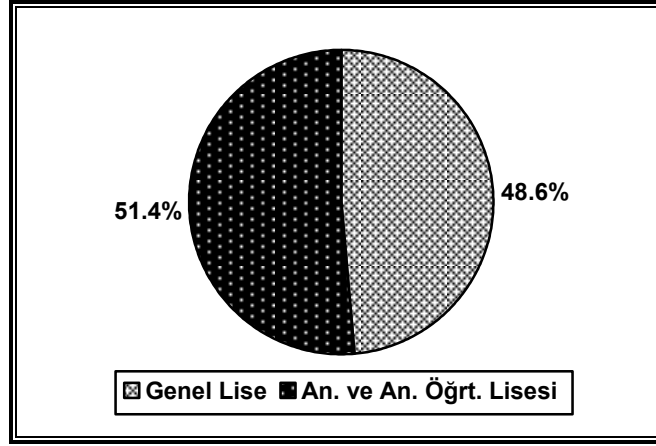
Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	p
Kız	196	61.31	11.74	1.94	0.052
Erkek	316	63.36	11.41		

Yukarıda görüldüğü gibi öğrencilerin tutum puanları ile cinsiyetleri arasında $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır. Buna göre, "cinsiyet faktörü öğrencilerin coğrafya derslerine yönelik tutumları üzerinde anlamlı bir farklılaşma oluşturmamaktadır" şeklinde düşünmekte mümkündür.

² **Independent Sample T Test:** İki grup arasında karşılaştırmalar yapmak gerektiğinde kullanılan bir analiz yöntemidir (Yazıcıoğlu, Y., -Erdoğan, S., 2004: 172).

c) Öğrencilerin coğrafya derslerine karşı tutum puanlarında, okul türlerine göre anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

Öğrenciler, ilköğretimden sonra sınavla kayıt yaptırılabilen ve sınavsız kaydolunabilen okullarda eğitim görenler şeklinde iki grupta toplanmıştır. Örneklem grubu içerisindeki öğrencilerin 249'u Genel lise, 263'ü ise Anadolu ve Anadolu Öğretmen Lisesi öğrencileridir. Başka bir deyişle, öğrencilerin %48.6'sı genel liselerde, %51.4'ü ise Anadolu Lisesi ve Anadolu Öğretmen Liselerinde eğitim görmektedirler (Şekil 3).

Şekil 2: Öğrencilerin okul türüne göre dağılımları

Öğrencilerin eğitim gördükleri okul türüne göre, coğrafya derslerine karşı tutum puanlarında bir farklılaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla yine bağımsız t testi uygulanmıştır (Tablo 5).

Tablo 5: Öğrencilerin okul türüne göre tutum puanlarını gösteren t testi sonuçları

Okul Türü	N	\bar{X}	SS	t	p
Genel Lise	249	66.10	8.88	7.083	0.000 Anlamlı
And. ve And. Öğrtm. Lisesi	263	59.23	12.79		

Tablodan anlaşıldığı üzere, öğrencilerin okudukları okul türü ile tutum puanları arasında $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir.

Ortalamalara da bakıldığında bu farkı açıkça görmek mümkündür. Genel liselere devam eden öğrencilerin tutum puanı ortalamaları 66.10 iken sınav ile kayıt yaptırılan Anadolu Lisesi ve Anadolu Öğretmen Lisesi gibi okullarda tutum puanı ortalamaları 59.23 kadardır.

Burada, öğrencilerin Anadolu Liseleri ve Anadolu Öğretmen Liselerinde, daha çok sayısal içerikli derslere yönlendirildikleri ve bu yüzden de bu okullarda genel liselere göre daha düşük ortalamaların görüldüğünü söylemek mümkündür.

d) Öğrencilerin coğrafya derslerine karşı tutum puanlarında, baba mesleği ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

Çalışmanın analiz aşamasında öğrencilerin baba meslekleri için üç ayrı grup tespit edilmiştir. Bu gruplardan ilki eğitim seviyesi yüksek kabul edilen, daha doğrusu mesleki önkoşulları içerisinde üniversite mezunu olma şartı bulunan mesleklerden oluşturulmuş ve A grubu olarak adlandırılmıştır. İkinci grup ise, meslek yüksek okulu, ortaöğretim gibi eğitim kurumlarından mezuniyet şartının önkoşul olarak kabul edildiği mesleklerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş ve B grubu olarak adlandırılmıştır. Üçüncü ve son grup ise, herhangi bir eğitim önkoşulunun olmadığı mesleklerin beraber gruplanmasıyla oluşturulmuş ve C grubu olarak adlandırılmıştır (Tablo 6).

Tablo 6: Öğrencilerin baba meslek grubuna göre dağılımları ve ortalama puanları

Baba mesleği grubu	N	\bar{X}	SS
A grubu	106	59.34	12.60
B grubu	227	62.60	11.58
C grubu	179	64.45	10.53

Öğrencilerin coğrafya derslerine yönelik tutum puanlarında baba mesleği ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi³ (One- way Anova) uygulanmıştır.

³ **Tek yönlü Varyans analizi (One-way Anova):** İki'den fazla sayıda grup arasındaki farkların incelenmesi gereken durumlarda kullanılan bir analiz yöntemidir (Yazıcıoğlu, Y.,- Erdoğan, S., 2004:186).

Analizler sonucu oluşan tablodan anlaşıldığı üzere, baba mesleği grupları ile öğrencilerin tutum puanları arasında $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılaşma bulunmaktadır. Bu durumda, babalarının mesleklerine göre öğrencilerin coğrafya derslerine karşı olan tutumlarının değiştiği söylenebilir. Yapılan Tukey testinin⁴ sonuçlarına göre farklılık, babalarının mesleği B grubu ile C grubu olan öğrencilerin, babalarının mesleği A grubu olan öğrencilere göre daha olumlu görüş belirtmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu durumu, babaların eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin tutum puanı ortalamaları düşmektedir şeklinde yorumlamak mümkündür.

Tablo 7: Tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	1738.03	2	869.01	6.627	0.001* Anlamlı
Grup içi	66744.83	509	131.12		
Toplam	68482.87	511			

İlk bakışta şaşırtıcı görünen bu sonuç üzerinde, öğretmen nitelikleri, okulların fiziki yeterlilikleri, ders saatleri gibi pek çok farklı faktörün etkili olduğu bilinmektedir. Ancak bu faktörlerin yanında, eğitim seviyesi yüksek ebeveynlerin genellikle, çocuklarını sayısal içerikli derslerin ön koşul olduğu meslek gruplarına yönlendirdiği de düşünülmektedir.

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak varılan sonuçları, şu şekilde özetlemek mümkündür:

•Çalışma grubunda bulunan 512 öğrenciden elde edilen puanların ortalaması $\bar{X} = 62.57$ olmuştur. Aritmetik ortalamanın, veri toplama aracından alınabilecek en düşük puandan ziyade, alınabilecek en yüksek puana daha yakın oluşunu, *öğrencilerin coğrafya derslerine karşı tutumları olumlu yöndedir şeklinde yorumlamak mümkündür.*

•Öğrencilerin tutum puanlarında, cinsiyetlerine göre bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmış, ancak *öğrencilerin coğrafya derslerine yönelik tutum puanlarında, cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma saptanamamıştır.* Bu durumu,

⁴ Geniş bilgi için bakınız: McQueen,R.-Knussen,C., 2002: 179-181.

cinsiyet faktörü, öğrencilerin coğrafya derslerine karşı tutumlarında anlamlı bir farklılaşma oluşturmamaktadır şeklinde ifade etmek de mümkündür.

•Öğrencilerin tutum puanlarında, eğitim gördükleri okul türüne göre anlamlı bir farklılaşma ortaya çıkmıştır. Buna göre; ilköğretimden sonra sınavla öğrenci kabul eden Anadolu Lisesi ve Anadolu Öğretmen Lisesi gibi okullarda öğrenci tutum puanı ortalamaları, genel lise olarak kabul edilen, sınavsız kayıt yapan okullara göre daha düşük olarak tespit edilmiştir. Farklı pek çok etkenin varlığı kabul edilse de, bu durum üzerinde, Anadolu ve Anadolu Öğretmen Lisesi benzeri okullarda, öğrencilerin daha çok sayısal derslere yönelmelerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

•Öğrencilerin tutum puanlarında baba mesleği ve dolayısıyla eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Baba eğitim düzeylerinde artma ile ters orantılı bir şekilde öğrencilerin tutum puanlarında bir düşüş ortaya çıktığı saptanmıştır. Bu durum üzerinde öğretmen nitelikleri, okulların fiziki yeterlilikleri v.b. pek çok faktörün etkisi belirtilebileceği gibi, eğitim seviyesi yüksek ailelerin genellikle, çocuklarını sayısal yeterlilik gerektiren mesleklere yönlendirmesinin etkili olduğu düşünülebilir. Aileler tarafından bu mesleklere yönlendirilen bir öğrencinin sayısal derslere daha fazla ilgi göstermeye eğilimli oluşu da muhtemel bir sonuçtur.

•Ayrıca, gerek okul türüne ve gerekse baba eğitim düzeyine göre oluşan farklılaşmalar üzerinde Ö.S.S. sınavının etkisi de düşünülmelidir. Öğrencilerin derslere karşı tutumlarının genellikle yararcılık ilkesine göre şekillendiği gerçeğinden hareket edilirse, öğrencilerin üniversite sınavında daha fazla sayıda soru çıkan derslere karşı daha duyarlı olma ihtimali de kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Okullarımızda etkin bir coğrafya eğitimi yaparak öğrencilerde belli seviyelerde coğrafi bir bilinç oluşturulmak isteniyorsa, mutlaka mevcut duruma ilişkin araştırmalar yapılmalı ve sorunlar saptanmalıdır. Sık aralıklarla yapılacak araştırmalar, coğrafya eğitimi sürecinde ortaya çıkan sorunların tespiti ve aynı zamanda farklı çözüm yollarının ortaya konmasını da sağlayacaktır. Burada, gerek sorunların saptanmasında ve gerekse çözüm yollarının belirlenip uygulanmasında coğrafya araştırmacılarına ve coğrafya öğretmenlerine önemli görevler düştüğü tekrar hatırlanmalıdır.

Katkı Belirleme:

Araştırma sürecinde; veri toplama aracının hazırlık aşamasında, değerli fikirlerinden yararlanan Eğitim bilimci akademisyenlere, dilbilgisi ve anlaşılabilirlik özelliklerini denetleyen Türk dili eğitimcilerine ve uygulamalarda yardımlarını esirgemeyen orta öğretim öğretmenlerine teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Alım, M., Doğanay, S., 2002,** *Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı 1. Sınıf Öğrencilerinin Profilleri ile Akademik Başarılarının Karşılaştırılması*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 8, s:61-75, Erzurum.
- Balci, A., 2004,** Sosyal Bilimlerde Araştırma, Pegem Yayıncılık, 4.Baskı, Ankara.
- Başaran, İ.E., 1998,** Eğitime Giriş, 4.baskı, Ankara.
- Başaran, İ.E., 2000,** Eğitim Psikolojisi, 5.Baskı, Ankara.
- Bloom, B., 1995,** İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, (Çev: Prof. Dr. Durmuş Ali Özçelik), MEB. Yayınları:174, Öğretmen Kitapları:15, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., 2004,** Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, 4.Baskı, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Demirkaya, H., Arıbaş, K., 2004,** *Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Coğrafya Dersine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (e-dergi), Sayı:12, Konya.
- Doğanay, H., 1989,** *Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretimi Programları*, Coğrafya Makaleleri, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No:55, s:62–83, Erzurum.
- Doğanay, H., 2002,** Coğrafya Öğretim Yöntemleri, Aktif Yayınevi, 5.Baskı, Erzurum.
- Doğanay, H., Zaman, S., 2002,** *Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'na Yönelik Öğrenci Tercihlerinin On Yıllık Seyri*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:7, s:37–47, Erzurum.
- Doğanay, H., Zaman, S. 2002,** *Orta Öğretim Coğrafya Eğitiminde Hedefler – Stratejiler ve Amaçlar*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:8, s: 7-27, Erzurum.
- Doğanay, H., 2005,** Coğrafya'ya Giriş 1, Aktif Yayınevi, 9.Baskı, Erzurum.
- Ekici, G., 2005,** *Lise Öğrencilerinin Çevre Eğitimine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*, Eğitim Araştırmaları Dergisi, s: 71–83, Ankara.
- Ertürk, S., 1975,** Eğitimde Program Geliştirme, 2. Baskı, Cihan Matbaası, Ankara.
- Gerber, R.V., 2001,** *Attitudes to Geography in Australia*, Australian Geographer, Vol:32, No:2, pp: 221–239.

- İnceoğlu, M., 2000**, Tutum – Algı – İletişim, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- Kaptan, S., 1998**, Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri, Tekışık Web Ofset Tesisleri, Ankara.
- Karasar, N., 2003**, Bilimsel Araştırma Yöntemi, 12.Baskı, Nobel yayın dağıtım, Ankara.
- Kumar, R., 2005**, Research Methodology, SAGE Publications, London.
- Kuzgun, Y.-Bacanlı, F., 2005**, PDR’ de kullanılan ölçekler, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Lise Ders Programları, 1998**, M.E.B., Orta öğretim Genel Müdürlüğü, (Cilt-1, Cilt-2), Ankara.
- McQueen, R., Knussen, C., 2002**, Research Methods for Social Science, Pearson Education.
- Öner, N., 1994**, Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, Yay. No:533.
- Özgüven, İ.E., 1999**, Psikolojik Testler, PDREM Yayınları, Ankara.
- Pınar, A., Meydan, A., 2005**, *Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Coğrafya Dersine Karşı Tutumları*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:19, s: 25-35, Konya.
- Sönmez, V., 2005**, *Bilimsel Araştırmalarda Yapılan Yanlışlıklar*, Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı:18, s: 150–170, Ankara.
- Tavşancıl, E., 2005**, Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Tekin, H., 1991**, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, 13.Baskı, Yargı yayınları, yayın no: 17, Ankara.
- Türkçe Sözlük, 1998**, TDK Yayınları, Yay. No:549, 9. Baskı, TTK. Basım Evi, Ankara.
- Yazıcıoğlu, Y., Erdoğan, S., 2004**, SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Detay Yayıncılık, Ankara.

*Orta Öğretim Öğrencilerinin Coğrafya Derslerine Karşı Tutumları Üzerine Bir Araştırma:
Erzurum Örneği*